

ВІТЧИЗНЯНИЙ РИНОК ЛІКАРСЬКОЇ РОСЛИННОЇ СИРОВИНИ: ПРОБЛЕМИ І РІШЕННЯ

Вивчено ситуацію на вітчизняному ринку лікарської рослинної сировини і лікарських препаратів на її основі. Сформульовано вимоги до цього ринку та його інформаційного забезпечення. Обґрунтовано доцільність здійснення поглиблених маркетингових досліджень на цьому ринку.

Ключові слова: ринок, лікарсько-технічна сировина, чинники, готова продукція, підприємство, асортимент.

Як свідчать статистичні дані, вітчизняний ринок лікарської рослинної сировини (ЛРС), незважаючи на економічну кризу в країні, продовжує розвиватись і розширюватись. Про це переконливо свідчать не тільки обсяги щорічних заготівель ЛРС і реалізації отриманих на їх основі лікарських препаратів, але й кількість вітчизняних підприємств і компаній, які займаються вирощуванням, заготівлею, первинним переробленням цієї сировини, а також виробництвом готової продукції на її основі. Маркетингові та товарознавчі проблеми формування та функціонування вітчизняного ринку рослинної лікарсько-технічної сировини ми досліджуємо понад 20 років. Результати багаторічних досліджень цієї міжгалузевої проблеми узагальнено в деяких наших роботах [1-5].

Водночас, істотні зміни, які відбулися за останні роки в структурі та місткості вітчизняного ринку рослинної лікарсько-технічної сировини, зумовлені економічною кризою і вступом України до СОТ, вимагають продовження і поглиблення маркетингових і товарознавчих досліджень на цьому ринку. При цьому невідкладного вирішення, на нашу думку, потребують такі блоки питань [2, 3, 6]:

- розроблення і впровадження в практику роботи окремих галузей промисловості державної міжгалузевої програми вирощування, заготівлі і первинного оброблення основних видів рослинної лікарсько-технічної сировини різного цільового призначення з широким залученням для її реалізації фахівців різного профілю (агрономів, медиків, технологів, маркетологів, товарознавців, стандартизаторів та ін.);
- вибору та обґрунтування пріоритетних сфер використання окремих видів і груп рослинної лікарсько-технічної сировини, враховуючи їх багатофункціональні властивості;
- наукового обґрунтування структури видового асортименту лікарських препаратів і еколого-безпечних видів і груп товарів харчової та легкої промисловості, які можуть бути отримані внаслідок промислового перероблення основних видів рослинної лікарсько-технічної сировини;
- створення необхідної інфраструктури в окремих галузях народного господарства (сільського, лісового, охорони здоров'я та ін.) для вирощування, заготівлі, первинного перероблення, зберігання, транспортування цієї сировини, які дають змогу забезпечити потреби країни в названих видах сировини;
- з урахуванням можливостей вирощування, а також заготівель з дикорослої сфери всіх необхідних видів рослинної лікарсько-технічної сировини до мінімуму варто скоротити обсяги їх імпорту.

Окрім цього, потребує істотного вдосконалення система інформаційного забезпечення цього сегменту вітчизняного ринку (особливо це стосується вдосконалення системи державної галузевої статистичної звітності на певному ринку).

Мета роботи – вивчення чинників, які впливають на формування та функціонування вітчизняного ринку ЛРС та обґрунтування на цій основі організаційно-економічних механізмів вдосконалення управління цим ринком. Окрім цього, враховуючи поліфункціональність властивостей багатьох видів цієї сировини, доцільно виявити пріоритетні сфери її використання в різних галузях промисловості.

Виклад основного матеріалу. У цьому дослідженні ми обмежились тільки розглядом тих питань, що стосуються проблем формування і функціонування ринку ЛРС та готової продукції, акцентуючи основну увагу на пошук на її основі ефективних шляхів подальшого вдосконалення системи управління названим ринком та його інформаційним забезпеченням. Треба наголосити, що в структурі роздрібного українського ринку лікарських препаратів частка препаратів, отриманих із ЛРС (враховуючи настойки, бальзами, краплі, мазі, збори, чаї та ін.), у 2009 р. в натуральних одиницях займали 8-9 %, а в грошових – 4,3-4,4 % [6].

На вітчизняному ринку лікарських препаратів із ЛРС сьогодні працює більше 20 вітчизняних компаній і підприємств, якими в 2009 р. було випущено 117 млн упаковок (сумою 700 млн грн) препаратів на рослинній основі [6]. Перелік основних вітчизняних виробників ЛРС та фармацевтичної продукції із ЛРС в 2008-2010 рр. наведено в табл. 1.

Табл. 1. Перелік основних вітчизняних підприємств, які займаються вирощуванням, заготівлею, первинним переробленням ЛРС і випуском готової продукції з неї [6]

№ з/п	Назва підприємства і його місце знаходження
1.	ЗАТ "Ліктрави", м. Житомир
2.	ВАТ "Галичфарм", м. Львів
3.	ЗАТ "Віола", м. Запоріжжя
4.	ТзОВ "Фармацевтична компанія "Здоров'я", м. Харків
5.	ТзОВ "Житомирська фармацевтична фабрика"
6.	ВАТ "Тернофарм", м. Тернопіль
7.	ВАТ "Фітофарм", м. Артемівськ
8.	ВАТ "Лубнифарм", Полтавська обл.
9.	ДП "Агрофірма Ян", Житомирська обл.
10.	ТзОВ "Фіторадгосп "Райдуга", м. Сімферополь
11.	ТзОВ Науково-виробнича фармацевтична компанія "Ейм", м. Харків
12.	НВП "Аріадна". м. Одеса
13.	Науково-виробничий консультативний центр "Лікарські трави", с. Стара Іжиця, Хмельницька обл.

Зазначимо, що на вітчизняному ринку ЛРС і лікарських препаратів із ЛРС найбільш успішно працюють такі підприємства. Одним із відомих в країні і популярних на вітчизняному ринку ЛРС і фармацевтичної продукції на її основі є ЗАТ "Ліктрави", яке займається не тільки заготівлею, але й переробленням рослинної лікарсько-технічної сировини.

Відомим промисловим переробником ЛРС є також ТЗОВ "Фіторадгосп "Райдуга", який займається вирощуванням і заготівлею ЛРС, а також її переробленням. На цьому підприємстві в 2009 р. працювало 175 осіб, а товарообіг становив 30 млн грн [6]. Одним із лідерів виробництва фармацевтичних препаратів із ЛРС вже протягом багатьох років є ЗАТ "Лубнифарм". На цьому підприємстві працює 460 осіб, у 2009 р. тут було відкрито новий цех для фасування сухих лікарських трав, а щорічні темпи виробництва лікарських засобів із ЛРС зростають на 20-30 % [6]. Структуру видового асортименту лікарських препаратів, які отримані з використанням різних видів ЛРС на вітчизняному ринку фармацевтичної продукції за останні роки, наведено в табл. 2.

Табл. 2. Структура асортименту лікарських препаратів із ЛРС, які вироблені в Україні в 2008-2010 рр., млн упаковок [6]

№ з/п	Назва препарату	2008 р.	2009 р.	Січень-липень 2010 р.
1.	Рідкі трав'яні настойки, бальзами, краплі	36,9	35,9	19,7
2.	Льодяники, капсули, таблетки	39,2	38,1	20,8
3.	Масло, мазі, гранули	13,5	13,6	7,0
4.	Сухі трав'яні збори, чаї	27,4	29,3	15,4
	Всього	117	116,9	62,9

З метою виявлення резервів подальшого розвитку та збільшення місткості вітчизняного ринку ЛРС і лікарських препаратів на її основі доцільно коротко розглянути низку проблемних питань, успішне вирішення яких потребує спільних скоординованих зусиль фахівців різного профілю.

По-перше, як відомо, багато видів рослин лікарсько-технічного призначення володіють багатофункціональними властивостями. Їх одночасно можна застосовувати у фармацевтичній, харчовій, текстильній, парфумерно-косметичній та іншій галузях промисловості [2, 3]. Тому виникає необхідність наукового обґрунтування їх пріоритетного використання, враховуючи агрономічну, економічну, екологічну, технологічну доцільність їх вирощування, заготівлі, первинного перероблення, зберігання та використання в різних галузях промисловості та непромислової сфери.

Для прикладу, в табл. 3 наведено перелік деяких видів рослин, які можуть бути використані у фармацевтичній, харчовій і текстильній вітчизняній промисловості.

По-друге, окремого розгляду потребує питання вивчення доцільності імпорту деяких видів ЛРС за наявності в нашій країні реальних і практично необмежених можливостей висушування та заготівлі (особливо з дикорослої сфери) всіх потрібних для виробництва лікарських препаратів видів ЛРС. На нашу думку, недоцільним є імпорт цієї сировини за одночасної можливості збільшення її експорту. Про це наочно свідчать дані табл. 4.

По-третє, порівняно невисокі обсяги виробництва і обмежена номенклатура видового асортименту лікарських препаратів, отриманих із ЛРС, зумовлені недосконалістю матеріальної бази вітчизняних підприємств, які займаються вирощуванням, заготівлею і первинним переробленням основних видів ЛРС.

Табл. 3. Перелік лікарсько-технічних рослин, які володіють поліфункціональними властивостями

№ з/п	Назва рослини	Частини рослини	Галузі застосування рослини		
			лікарська	харчова	фарбувальна
1.	Бузина чорна	плоди	+++	++	++
2.	Глід обманливий	плоди	+++	+	+
3.	Кропива дводомна	трава	+++	+	+
4.	Материнка звичайна	квітки, трава	+++	+	+
5.	Петрушка городня	трава	+++	+++	+
6.	Смородина чорна	плоди	+++	+++	++
7.	Терен звичайний	плоди	+++	++	+
8.	Цибуля	лушпиння	+++	+++	+
9.	Цикорій	корінь	+++	++	+
10.	Чорниця звичайна	плоди	+++	+++	+

Примітка: +++ – використовуються; ++ – використовується обмежено; + – може використовуватись

Табл. 4. Обсяги імпорту та експорту ЛРС Україною за 2008-2010 рр.

Рік	Експорт з України, тис. т	Імпорт в Україну, тис. т
2008 р.	3,5	3,1
2009 р.	3,1	1,8
2010 р. (січень-липень)	1,3	1,1

Це характеризується передусім відсутністю спеціалізованої збиральної техніки (особливо комбайнів), сушарок та іншої необхідної апаратури за первинного перероблення ЛРС. Ситуація на цьому ринку останніми роками значно ускладнюється тим, що обсяги заготівель лікарсько-технічної рослинної сировини значно скоротили заготівельні підприємства системи Укоопспілки, які мають не тільки необхідну матеріальну базу для заготівлі ЛРС (особливо дикорослої), але й великий багаторічний досвід її первинного перероблення та зберігання. Поява на вітчизняному ринку ЛРС дрібних фермерів, окремих власників, фахівців аптек і окремих фармацевтичних підприємств поки не можуть конкурувати із заготівельними підприємствами системи Укоопспілки через недосконалість своєї матеріальної бази, потрібної для вирощування, заготівлі і первинного перероблення ЛРС.

По-четверте, рівень маркетингових і товарознавчих досліджень на вітчизняному ринку ЛРС, на нашу думку, ще не відповідає потребам сьогодення і не повною мірою враховує світовий досвід на аналогічних зарубіжних ринках.

Це насамперед стосується необхідності поглиблення маркетингових досліджень на вітчизняному ринку ЛРС, а саме:

- вивчення та узагальнення структури потреб споживачів на основні види ЛРС і лікарських препаратів на їх основі;
- виявлення типології споживачів на лікарські препарати із ЛРС і узагальнення їх попиту на такі препарати;
- обґрунтування економічної, екологічної і технологічної доцільності формування вітчизняного ринку ЛРС і лікарських препаратів на її основі із культивованої сільськогосподарської рослинної сировини чи заготівель із дикорослої сировини в лісовому господарстві;

- забезпечення ринку ЛРС і готових лікарських препаратів на її основі необхідною інформацією з широким використанням для цього сучасних комп'ютерних технологій;
- широке застосування на вітчизняному ринку ЛРС і лікарських препаратів на її основі сучасних засобів товарної реклами асортименту та властивостей фармацевтичної продукції, отриманої на основі ЛРС.

Висновки. Проаналізовано та оцінено ситуацію на вітчизняному ринку ЛРС і лікарських препаратів на її основі. Обґрунтована доцільність подальшого розвитку цього ринку та розширення асортименту ЛРС і фармацевтичної продукції на її основі. Виявлено напрями поглиблених маркетингових досліджень цього ринку. Показано можливість використання для цієї мети інструментів екологічного маркетингу.

Література

1. Демкевич Л.І. Заготівля лікарсько-технічної сировини / Л.І. Демкевич. – К. : НМЦ "Укоопосвіта", 1995. – 77 с.
2. Демкевич Л.І. Лікарсько-технічна сировина / Л.І. Демкевич. – К. : НМЦ "Укоопосвіта", 1997. – 130 с.
3. Семак Б.Б. Наукові засади формування ринку рослинної технічної сировини та його окремих сегментів в Україні : монографія / Б.Б. Семак. – Львів : Вид-во Львівської КА, 2007. – 512 с.
4. Семак Б.Б. Кооперативний ринок рослинної технічної сировини: проблеми та їх вирішення / Б.Б. Семак, Л.І. Демкевич // Торгівля. Комерція, підприємництво : зб. наук. праць. – Львів : Вид-во Львівської КА, 2005. – № 7. – С. 89-99.
5. Семак Б.Б. Рослинні барвники – перспективний сегмент кооперативного ринку рослинної технічної сировини України / Б.Б. Семак, З.М. Семак, Л.І. Демкевич // Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України. – Сер.: Технічні науки. – 2006. – № 19(1). – С. 3-8.
6. Силивончик А.В. Трава забвения / А.В. Силивончик // Бизнес, 2010. – № 38. – С. 60-62.

Семак Б.Б., Барна М.Ю., Демкевич Л.И. Отечественный рынок лекарственных растительного сырья: проблемы и решения

Изучена ситуация на отечественном рынке лекарственных растительного сырья и лекарственных препаратов на его основе. Сформулированы требования к данному рынку и его информационного обеспечения. Обоснована целесообразность проведения углубленных маркетинговых исследований на этом рынке.

Ключевые слова: рынок, лечебно-техническое сырье, факторы, готовая продукция, предприятие, ассортимент.

Semak B.B., Barna M.Yu., Demkevych L.I. The domestic market of herbal resources: problems and solutions

Studied the situation in the domestic market of herbal raw and medical products based on it. The requirements are formulated in this market and its information support. The expediency of in-depth market research on this market.

Keywords: market, medicinal and industrial raw materials, factors, finished products, enterprise product line.

УДК 332.72

Аспір. Ю.А. Семеряк – Львівська КА

ОСОБЛИВОСТІ РЕФОРМУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН У КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Визначено позитивні надбання та негативні наслідки реформування земельних відносин в окремих країнах ЦСЄ. Окреслено концептуальні моделі, цілі, методи та інструменти земельної реформи, через які забезпечувався процес оптимізації земельних відносин, інтеграція цих країн у світовий економічний та політичний простір.